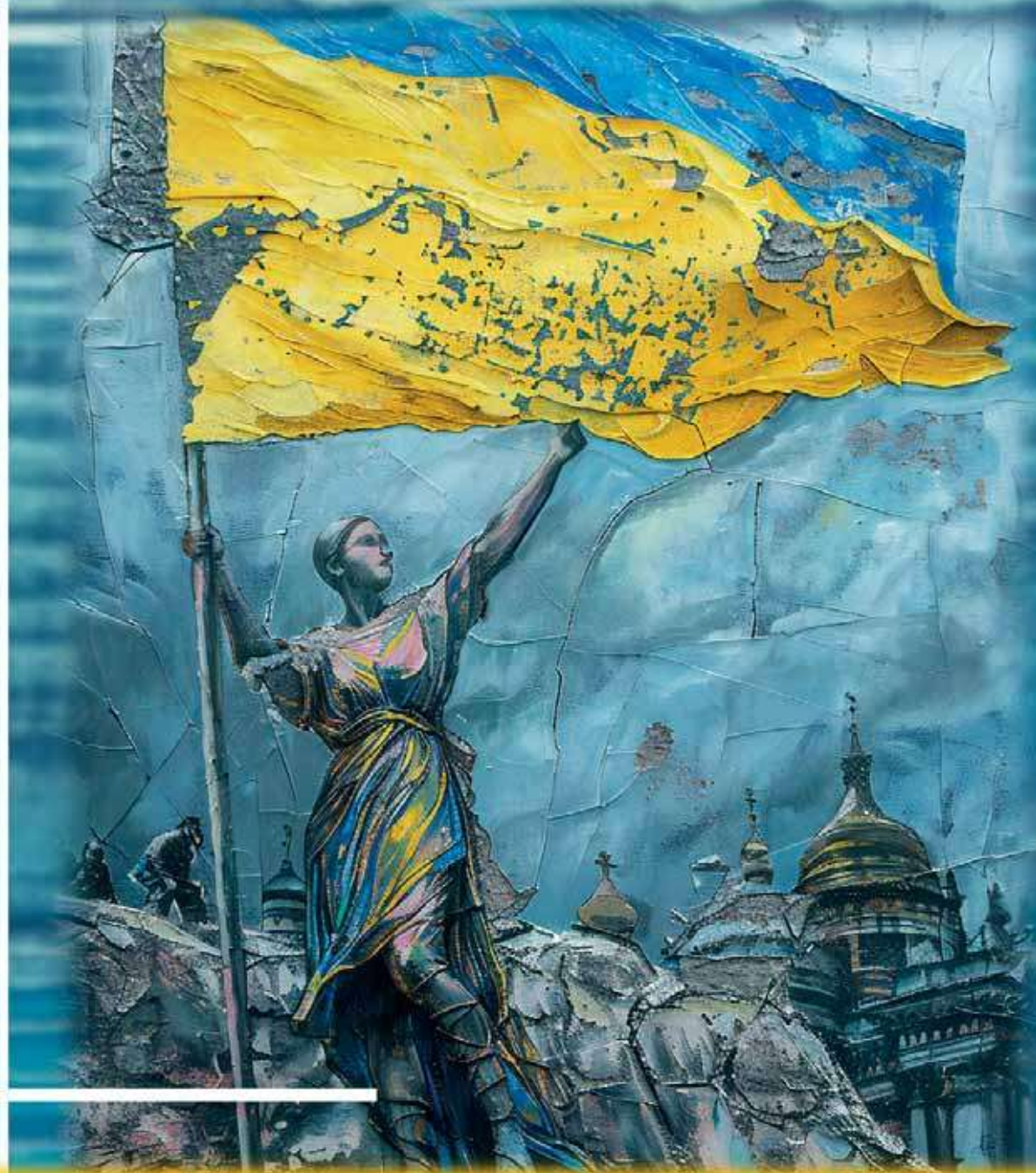

**СУЧАСНА КУЛЬТУРОЛОГІЯ:
ДОБА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ
ЗЛАМІВ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**СУЧАСНА КУЛЬТУРОЛОГІЯ:
ДОБА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ЗЛАМІВ**

Колективна монографія

За загал. ред. проф. Ю.С. Сабадаш

Київ
Видавництво Ліра-К
2026

УДК: 130.2:316.7
С91

*Усі права застережено. Копіювання, сканування,
запис на електронні носії і тому подібне
будь-якої частини видання заборонено.*

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 9 від 6 травня 2025 р.)*

Рецензенти:

Виткалов Сергій Володимирович – професор, доктор культурології, професор кафедри івент-індустрії, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету;

Гуменюк Тетяна Костянтинівна – професор, доктор філософських наук, заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, інноваційно-методичного забезпечення освітнього та наукового процесів Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра;

Кривошея Тетяна Олександрівна – доцент, доктор культурології, завідувач кафедри теорії та історії культури Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського.

С91 Сучасна культурологія: доба культурно-історичних зламів :
колективна монографія. / За загал. ред. проф. Юлії Сабадаш. – Київ :
Видавництво Ліра-К, 2026. – 466 с.
ISBN 978-617-8633-88-2

Колективна монографія представляє комплексне дослідження сучасної культурології, інтегруючи теоретичні засади з практичним осмисленням ключових тенденцій української гуманістики. Видання висвітлює міждисциплінарний характер галузі, значення історичної спадщини та вектори культурного розвитку в умовах глобальних і національних викликів. Автори – провідні українські науковці – пропонують багатогранний аналіз актуальних проблем, сприяючи формуванню критичного мислення та академічного діалогу.

Книга є цінним джерелом для дослідників, викладачів, студентів і всіх, хто прагне глибшого розуміння сучасних гуманітарних процесів та наукових дискусій.

УДК: 130.2:316.7

ISBN 978-617-8633-88-2

© Колектив авторів, 2026

© Видавництво Ліра-К, 2026

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО МАРІУПОЛЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В історії України культурні прояви суспільного буття посідають особливе місце, адже в умовах тривалого бездержавного існування українських земель попри імперське домінування, культурні практики в окремих регіонах засвідчували тяжіння до певних ідентичностей. Оскільки найгостріші та найскладніші виклики для нашої держави наразі полягають у суспільно-політичній та геополітичній площині, дослідження культурних аспектів життя окремих регіонів в історичній ретроспективі видається не менш актуальним.

Серед багатьох чинників, які впливали на суспільні та культурні практики населення Маріуполя, був театр. На прикладі розвитку театру як мистецтва та як видовища і засобу проведення дозвілля можна простежити формування культурних, естетичних та навіть ідеологічних смаків різних соціальних груп населення регіону. Театр здатний зберегти традиції, ціннісні пріоритети, об'єднати більшість видів мистецтва та сформувати світоглядні орієнтири. Водночас театр поширює культурні та духовні надбання народу, його етнічні, культурні та ментальні особливості.

Протягом своєї історії театральні заклади Маріуполя, незважаючи на свою провінційність, здійснювали важливі соціальні функції, зокрема, сприяли згуртуванню членів спільноти, консолідації зусиль задля культурного розвитку громади, формуванню моральних цінностей та естетичних поглядів.

Політична обставина, що додає темі актуальності, полягає в тому, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням рф Маріуполь виконує досить важливу стратегічну роль, а отже його історія потребує всебічного вивчення та гідного представлення в загальноісторичному науковому дискурсі. Після 24 лютого 2022 року театральне життя в Україні зазнало суттєвих змін. Більшість театрів, філармоній, концертних залів країни повідомили про вимушену паузу в роботі через введення воєнного стану. Чимало акторів та акторок, режисерів і диригентів поповнили лави ЗСУ і територіальної оборони, стали волонтерами. Найбільше постраждала театральна культура окупованих міст. Зокрема, до повномасштабного вторгнення рф в Маріуполі нараховувалося 16 театральних колективів, які мали різний досвід, жанрово-стилістичні особливості та спрямованість. Проте більшість з цих колективів не змогли відновити свою роботу через перебування їхніх співробітників в окупації, у різних містах України та Європи. Єдиний театральний колектив, який зміг все ж відновити свою роботу майже в повному складі в Україні – це Маріупольський театр авторської п'єси «Conception». Тепер його вистави можна побачити в Києві. У невеликому складі працює в Ужгороді і колектив Донецького академічного обласного драматичного театру (м.Маріуполь). Саме завдяки цим колективам вдалося зберегти театральну культуру Маріуполя на підконтрольній Україні території. Крім цього, деяким театрам Маріуполя вдалося відновити свою діяльність і за кордоном.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше у культурології висвітлено особливості розвитку театрального мистецтва Маріуполя в умовах воєнного стану (після повномасштабного вторгнення РФ в Україну).

Важливо враховувати, що означена проблематика знайшла відображення лише в публікаціях регіональних сайтів, статті яких присвячені культурним колективам України, які через окупацію власних міст були вимушені почати роботу на підконтрольній території України.

Загалом минуле театрального мистецтва Північного Приазов'я має своєрідну історичну долю. Впродовж століть мешканці регіону вносили свою частку в скарбницю української театральної культури. Досліджуючи еволюцію розвитку театральної справи в регіоні, можна простежити, як поступово з аматорських і гастрольних колективів створюється й народжується власне театральне дійство з відповідним реквізитом, бутафорією, костюмами. Питання розвитку театральної культури Приазов'я в умовах воєнного стану є малодослідженою. Втім ця тема є досить актуальною, адже наразі мешканці Маріуполя через окупацію продовжують розвивати культуру свого регіону в інших містах України, що є дуже важливим та потрібним процесом. Слід звернути увагу, що ця тема знайшла відображення в деяких статтях істориків (О. Демідко) та журналістів (Н. Грабченко, Р. Гостюк, М. Катаєва, Е. Прокопчук, Г. Терещук, Н. Толочко, Т. Черевко). Роль театрального мистецтва під час війни у своїх розвідках досліджували театрознавці, режисери та журналісти О. Апчел, І. Атаманчук, Л. Костинюк та Г. Терещук.

Мета – окреслити шляхи розвитку театральної культури Маріуполя на підконтрольній території України та за кордоном і визначити вплив театрального мистецтва під час війни.

Цікаво, що реакція театрів у першу добу повномасштабного вторгнення влучно відображає реакцію українського соціуму загалом. Перші години у східних та південних регіонах нашої країни, які одразу зазнали чи не найпотужнішого ракетного удару, характеризуються фазою «неприйняття» – невіри у те, що на нас могли напасти, що розпочалась повномасштабна війна. Втім досить швидко Українське театральне мистецтво, яке існувало до 24 лютого 2022 року, провело зміни, що стосуються ціннісних засад, та невдовзі відродилося у новому актуальному світлі, – в умовах військового стану, в умовах війни тут і тепер⁸⁹⁴.

Театральні заклади Маріуполя після повномасштабного вторгнення рф перетворилися у прихистки, в яких перебували сотні чи навіть тисячі маріупольців. Загалом театральні трупи України після 24 лютого 2022 року кочували й будь-яке місце перетворювали на сцену із глядацькою залогою, що складалася з пересічних місцевих та переселенців. Простором для творення мистецтва були бомбосховища з низькими стелями та сирістю, прихистки, лікарні, метро – все, де люди могли зустрітися й почуватися в безпеці. Кочівництво для театрів Маріуполя й досі актуальне, адже більшість не можуть грати на своїх стаціонарних сценах.

16 березня сталася трагедія, яка сколихнула весь світ – російський літак скинув авіаційну бомбу на приміщення Донецького академічного обласного

⁸⁹⁴ Костинюк Л. Роль театрального мистецтва у часі війни. *Збруч*. Опубл. 12.04.2023. URL: <https://zbruc.eu/node/115133> (дата звернення: 17.12.2023).

драматичного театру (м. Маріуполь). На момент трагедії там перебувало майже 1000 осіб, переважно жінки, діти і люди похилого віку. Супутникові знімки свідчать, що перед та позаду будівлі драматичного театру в Маріуполі були написи великими літерами «Дети» для пілотів авіації.

Загибель такої великої кількості маріупольців та зруйнування будівлі театру залишається однією з найбільших трагедій за весь час повномасштабного вторгнення. Приміщення драмтеатру було серцем культурного життя міста та умовним центром Маріуполя, орієнтиром як для мешканців міста, так і для туристів⁸⁹⁵.

Загалом будівництво театру має свою унікальну та виняткову історію. Перша професійна трупа Маріуполя, як і перше театральне приміщення були створені у місті наприкінці XIX ст. Проте згідно з чинними на 1950-ті роки правилами новий театр могли побудувати лише в обласному центрі. Виходячи з цього положення, перспектив створення власного професійного театального колективу у Маріуполя не було. Однак завдяки великій кількості клопотань, скарг, заяв маріупольців, іноді навіть у дуже високі інстанції, підтримці Донецька та колосальній роботі К. Олейниченка, який на той час очолював міськом КПУ, все ж таки вдалося обійти цю директиву. В усіх клопотаннях йшлося про створення обласного драматичного театру, а вже потім зазначалося, що з різних об'єктивних причин приміщення для нової установи культури доцільно звести у прилеглому Маріуполі. Відтоді на афішах театру з'явилася назва: «Донецький драматичний театр», а в дужках – «місто Маріуполь». Проект був розроблений архітекторами Київського ДІПроміста О. Малишенком та О. Криловою за зразком полтавського обласного театру. Будівництво розпочалося у 1956 році⁸⁹⁶. Було побудовано красиве, чудово обладнане приміщення для театру в стилі монументального класицизму з великою кількістю ліпних декоративних елементів. Об'єм будівлі – 37 тис. м³. Центральна фасадна частина будівлі з портиком коринфського ордера на квадратних колонах і віконними прорізами з напіварочним завершенням злітала вгору кілеподібним фронтоном на консолях із гармонійною скульптурною композицією, де чільне місце відводилося металургам і хліборобам як основним працівникам Приазов'я, похвальну оду яким виконували покровительки мистецтва. Глядацька зала була розрахована на 700 місць. 2 листопада 1960 р. засяяли вогні нового театру – відбулося його урочисте відкриття. Ця подія стала справжнім святом для жителів міста, які так довго чекали цього дня. Гідним завершенням свята стала вистава за п'єсою О. Арбузова «Іркутська історія»⁸⁹⁷. Головний режисер театру Петро Ветров будував роботу так, щоб весь склад трупи був задіяний. Значний багатоплановий репертуар давав можливість успішно здійснювати постановки не тільки на головній сцені, а й на виїздах у містах і районних центрах Донецької

⁸⁹⁵ Демідко О. Драмтеатр Маріуполя – символ пам'яті, болю і туги за загиблими маріупольцями. *Донбас-24*. Опубл. 16.03.2023. URL: <https://donbas24.news/news/dramteatr-mariupolya-simvol-pamyati-boli-i-tugi-za-zagiblimi-mariupolcyami> (дата звернення: 26.12.2023).

⁸⁹⁶ Демідко О. Ілюстрована історія театральної культури Маріуполя : монографія. Київ, 2017. С. 76.

⁸⁹⁷ Демідко О. Театральне життя Північного Приазов'я (середина XIX–XX ст.): монографія. Київ, 2021. С.112.

області та в інших містах України. У театрі плідно працювали талановиті актори, які вписали одну з найяскравіших сторінок у його історію: народний артист УРСР і заслужений артист УзРСР Б. Сабуров, народної артистка УРСР Р. Под'якова, заслужена артистка УРСР Є. Ветрова, заслужена артистка УРСР М. Алютова, заслужений артист УРСР В. Бугайов, артисти А. Сорокко, Л. Луцький, К. Москвін, Б. Костін, П. Горюнов, О. Чернов, М. Земцов, Є. Шведська, І. Зенков, Г. Гащенко, В. Клюкін, П. Шльонський, Т. Щекатурова, О. Чернов, З. Кудряшова, В. Хорощо, Т. Адамова. За час роботи в маріупольському театрі в якості режисера народним артистом УРСР О. Утегановим було здійснено понад 50 вистав, сформована повноцінна труппа – з 50 творчих працівників, 14 із них мали почесні звання – народні артисти України О. Утеганов, Б. Сабуров, Н. Юргенс, Н. Білецька, заслужені артисти України – М. Земцов, В. Митрофанов, М. Алютова, В. Бугайов, С. Отченашенко, заслужений художник України М. Ковальчук. Завдяки цьому творчому надбанню акторський цех театру став повністю укомплектованим. Маріупольський театр впродовж 1970-х років набуває неофіційного статусу одного з найкращих драмтеатрів України, чому сприяли гастрольні маршрути колективу. Це був період підкорення елітних столичних вершин: Київ, Баку, Рига, Таллінн, Вільнюс, Мінськ. І майже всіх обласних центрів України. Успіх театру був переконливим і вражаючим – повні зали і захоплені відгуки театральної критики⁸⁹⁸.

28 грудня 1983 року будівлі драматичного театру у місті Маріуполі було надано статус пам'ятки архітектури місцевого значення. У 1985 році у драмтеатрі була відкрита мала зала, а 12 листопада 2007 року наказом Міністерства культури і туризму театру було присвоєно заслужений статус Академічного.

Саме біля будівлі драмтеатру маріупольці призначали побачення, проводили фестивалі та концерти. Приміщення драматичного театру завжди було прикрасою міста. Сюди полюбляли приходити в найбільш вишуканому одязі, щоб насолодитися театральним мистецтвом завдяки виставам Донецького академічного обласного драматичного театру (Маріуполь) чи приїжджим театральним колективам. У будь-яку пору року його полюбляли фотографувати з різних ракурсів, писати з нього картини і навіть присвячувати йому вірші. Будівля прикрашала більшість маріупольських листівок та календарів. Біля маріупольського драмтеатру святкували День міста, Новий Рік, тут гуляли сім'ями, годували голубів і насолоджуються відпочинком. Особливо красиво і гармонійно будівля театру виглядала в темний час доби, або взимку завдяки добре організованому підсвічуванню будівля органічно виглядала і поблизу, і на відстані⁸⁹⁹.

5 березня маріупольці сподівалися, що біля драмтеатру стоятимуть евакуаційні автобуси, але зрозумівши, що евакуації не буде, вони лишились у приміщенні Драматичного театру, що прихистив тисячі цивільних маріупольців, які лишились без даху над головою. Вже через декілька днів глядацька зала була

⁸⁹⁸ Демідко О. Драмтеатр Маріуполя – символ пам'яті, болю і туги за загиблими маріупольцями. *Донбас–24*. Опубл. 16.03.2023. URL: <https://donbas24.news/news/dramteatr-mariupolya-simvol-pamyati-boli-i-tugi-za-zagiblimi-mariupolcyami> (дата звернення: 26.12.2023).

⁸⁹⁹ Там само.

зруйнована, адже потрібно було розмістити якомога більше людей. 16 березня 2022 року сталася трагедія, що сколихнула весь світ – російський літак скинув надпотужну авіаційну бомбу на Маріупольський драматичний театр в результаті чого загинула велика кількість людей, а будівлю майже повністю знищено. Це трагедія стала однією із найстрашніших сторінок історії оборони Маріуполя. У липні 2022 року загарбники здивували новою цинічною заявою – росіяни оголосили, що в театрі загинуло всього 14 людей, а трупний запах виник через схований у театрі склад протухлої риби. Спочатку росіяни обіцяли відновити театр, і навіть проводили якісь роботи. Ремонтом їх назвати складно – окупанти просто заливали трупи людей бетоном, попередньо обробивши хлоркою. Згодом на могилі сотень людей відбулися перші вистави⁹⁰⁰. Поруч – проводили свята та концерти. Окупанти вбили людей, і одразу ж намагалися стерти навіть пам'ять про невинно закатованих та загиблих маріупольців. Відбудови також не сталося – врешті-решт театр в серці міста вирішили знести. Тепер він назавжди залишиться символом болю, пам'яті та туги за загиблими маріупольцями.

У колективі Донецького академічного обласного драматичного театру (м. Маріуполь) було 210 осіб. Із них лише 12 перебралися до Ужгорода, аби продовжувати спільну мистецьку діяльність. Решта із членів колективу частково знайшли прихисток у Європі, інші – переїхали до РФ, чи Криму. Водночас багато театральних діячів Приазов'я стали колаборантами і почали працювати в окупованих містах. Серед них і колишній директор Донецького академічного обласного драматичного театру (м. Маріуполь) Володимир Кожевніков. До повномасштабного вторгнення він відрізнявся своєю проукраїнською позицією, а в умовах окупації швидко змінив свої погляди. Своїм вибором В. Коженіков посприяв роз'єднанню всього колективу на декілька угруповань (до речі, одне таке угруповання залишилося в Маріуполі) і втратили здобуті можливості для розвитку. Режисеркою Маріупольського драматичного театру стала Людмила Колосович, якій після евакуації запропонували стати його директоркою⁹⁰¹.

Першою роботою, над якою почали працювати маріупольці на Закарпатті, була п'єса про Василя Стуса, висвітлена у театральній прем'єрі «Крик нації». Саме Стус став першим символом відродження Маріупольського театру, своєрідним скеровуючим вектором подальшого ідеологічного та практичного розвитку. Вибір саме цієї славетної української особистості є цілком логічним та зрозумілим, адже Василь Стус був донецьким поетом, який загинув через боротьбу за українську мову і культуру. Пані Людмила поділилась тим, що їх театральний колектив хотів би називати себе «стусівцями», однак вважає, що задля такого гучного звання потрібно ще багато працювати. Багато театрознавців вважають цей театр першим ідеологічно українським театром на

⁹⁰⁰ Демідко О. Драмтеатр Маріуполя – символ пам'яті, болю і туги за загиблими маріупольцями. *Донбас–24*. Опубл. 16.03.2023. URL: <https://donbas24.news/news/dramteatr-mariupolya-simvol-ratuvati-boli-i-tugi-za-zagiblimi-mariupolcyami> (дата звернення: 26.12.2023).

⁹⁰¹ Грабченко Н. «Російського театру з Маріуполя більше не буде, лише український», – режисерка Людмила Колосович. Опубл. 20.01.2023. URL: <https://suspilne.media/culture/362462-rosijskogo-teatru-z-mariupola-bilse-ne-bude-lise-ukrainskij-reziserka-ludmila-kolosovic/> (дата звернення: 26.12.2023).

Донеччині⁹⁰². У вересні 2022 року цю виставу показали на Міжнародному фестивалі українського театру «Схід-Захід». У ньому взяли участь 15 театрів з України, а також колективи з Польщі та Угорщини. Голова Донецької обласної військової адміністрації Павло Кириленко наголосив, що маріупольському театру не просто вдалося відновити роботу, але й швидко реагувати на події в Україні. Вистава «Крик нації» – це те, чого потребує сучасний український театр, і те, чого потребує сучасний європейський глядач⁹⁰³.

Інша вистава «Маріупольська драма» – про власний біль кожного, хто промовляє зі сцени. Це важка вистава для емоційного сприйняття. Але для митців важливо, щоб ніхто не забував про їхній рідний Маріуполь, окупований і знищений Росією, де російські війська вбили сотні цивільних людей⁹⁰⁴. Для вистави створили напис «Діти» перед театром в Ужгороді. Точно такий же, як був в Маріуполі у березні 2022 році, перед драмтеатром. Спектакль, присвячений подіям, які розгорталися того трагічного дня, 16 березня 2022 року. П'єса була написана за спогадами акторів, які перебували у розбомбленому театрі. Головні ролі зіграли евакуйовані актори Маріупольського драмтеатру на сцені Закарпатського академічного обласного українського драматичного театру ім. братів Шерегіїв (м. Ужгород). Текст документальної драми створив закарпатський письменник і драматург Олександр Гаврош за розповідями акторів Віри Лебединської, Дмитра Муранцева, Олени Білої, Ігоря Китриша, Матвія Китриша. Режисером-постановником драми виступив заслужений артист України Євген Тишук. Драматург усвідомлював труднощі роботи над п'єсою по гарячих слідах, тому брався за матеріал якомога ґрунтовніше. Дізнавшись про брехливі твердження російської пропаганди, що Маріупольський театр зруйнували українські військові, зрозумів нагальність і потрібність своєї роботи, аби розповісти світові правду очима очевидців⁹⁰⁵.

Вистава вийшла максимально відвертою. Цьому сприяв формат сторителінгу, а також відсутність дистанції між акторами й глядачами. Адже вони сиділи на сцені, що робило їх і співучасниками дійства та підсилювало емоції.

Автор п'єси Олександр Гаврош записав майже 50 годин інтерв'ю з маріупольцями, що переїхали до Ужгорода наприкінці весни. Із 14 розмов і народилася документальна вистава. Загалом «Маріупольську драму» створили актори маріупольського театру спільно із закарпатцями – драматургом Олександром

⁹⁰² Костинюк Л. Роль театрального мистецтва у часі війни. *Збруч*. Опубл. 12.04.2023. URL: <https://zbruc.eu/node/115133> (дата звернення: 17.12.2023).

⁹⁰³ Прокопчук Е. Драматичний театр Маріуполя виступив у Польщі – актори взяли участь у міжнародному фестивалі. *Донбас-24*. Опубл. 12.09.2022. URL: <https://donbas24.news/news/dramaticnii-teatr-mariupolya-vistupiv-u-polshhi-aktori-vzyali-ucast-u-miznarodnomu-festivali> (дата звернення: 26.12.2023).

⁹⁰⁴ Терещук Г. «Надпотужна терапія, яка потрапляє в душу»: як театр під час війни рятує психіку людей. *Культура*. Опубл. 12.11.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/teatr-viyna-tyl-okupatsiya/32124479.html> (дата звернення: 26.12.2023).

⁹⁰⁵ Толочко Н. «Маріупольська драма»: вистава-свідчення про воєнний злочин проти українців. Медіа центр. Опубл. 10.10.2022. URL: <https://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/mariupolska-drama-vystava-svidchennia-pro-voienyj-zlochyn-proty-ukraintsiv/2022-10-10-52951> (дата звернення: 26.12.2023).

Гаврошем, режисером-постановником Євгеном Тищуком, художницею Еммою Зайцевою. Така міжрегіональна постановка свідчить про нашу загальноукраїнську солідарність.

У виставі показали відео, зняті акторами пів року тому, які збереглися лише тому, що їх пересилали інтернетом рідним. Під час виходу з окупації довелося все з телефонів видалити.

Після другого показу прем'єри 2 жовтня режисер-постановник, заслужений артист України Євген Тищук зауважив: «Це перша театральна робота, де актори не створюють образи, а розповідають власні історії, що трапилася з ними в окупованому Маріуполі. Сьогодні ми почули правду зі сцени. Принципово не використовували загальновідомі кадри з інтернету. Бо хотіли впливати на глядача особистісним доторком, дуже інтимним»⁹⁰⁶. Наразі все українське мистецтво говорить про війну, а митці рефлексують над актуальним життям і болем навколо. І Донецький академічний обласний драматичний театр (м. Маріуполь) не став виключенням.

Крім цього, колектив маріупольського театру створив казку для сімейного перегляду «Качка» за сучасною п'єсою польської драматургині Марти Гушнєвської. Над виставою працювала і художниця з Чехії Богдана Бочкай та режисерка Закарпатського театру ляльок Наталя Орешнікова.

2022 рік завершила вистава «Вертеп Донеччини». Це вперше в історії донецьких театрів (яких було колись п'ять: чотири залишилися на території ОРДЛО після 2014 року, а один – в Маріуполі) було створено вертеп. Режисеркою постановки стала Людмила Колосович. У ній відродили донецькі колядки та щедрівки, які знайшли, і почали вчити ще влітку. Маріупольські актори грали по декілька ролей, тож театр, за словами Людмили Колосович, наблизився до європейського театру⁹⁰⁷.

До того ж, Л. Колосович підписала угоду про міжнародну творчу співпрацю з французькою театральною компанією «Поза грою», а у жовтні полетіла до Франції для першої резиденції. Так почалася робота над виставою «Memento», головна тема якої геноцид – Франції, Конго та України. Вистава складається з трьох частин. У ній взяли участь троє французьких акторів, французька режисерка, актриса з Конго та Людмила Колосович. 5 липня 2023 року в місті Лімож відбулася прем'єра вистави «Memento», третя частина якої була присвячена повністю Маріупольському театру, його розбомбленню окупантами і відновленню його роботи. За цю частину як представниця цього театру відповідала Людмила Колосович⁹⁰⁸.

Черговою прем'єрою стала вистава «Haroshiru» – вистава Донецького академічного обласного драмтеатру (м. Маріуполь), яку поклали за мотивами п'єси «Мина Мазайло» Миколи Куліша. Загалом це була восьма прем'єра, яку показали

⁹⁰⁶ Там само.

⁹⁰⁷ Грабченко Н. «Російського театру з Маріуполя більше не буде, лише український», – режисерка Людмила Колосович. Опубл. 20.01.2023. URL: <https://suspilne.media/culture/362462-rosijskogo-teatru-z-mariupola-bilse-ne-bude-lise-ukrainskij-reziserka-ludmila-kolosovic/> (дата звернення: 26.12.2023).

⁹⁰⁸ Там само.

з початку відновлення трупи. Готували виставу впродовж трьох місяців. Українізація стала головною ідеєю вистави «Haroshiru». Виставу актори готували впродовж трьох місяців, – розповів режисер-постановник Олег Мельничук.

За словами режисера, спочатку намагалися дотримуватися тексту оригіналу та ідей, які вклав Микола Куліш, але все ж були поправки на сьогодення. Вистава йшла на початку досить важко, тому що сама п'єса написана як філологічний водевіль. Саме тому багато змін у загалом знадобилося досить багато часу на підготовку спектаклю. Спочатку виставу планували зіграти в Ужгороді, але колектив запросили на фестиваль в Дніпро, де вперше і було представлено постановку.

14 жовтня 2023 року маріупольці підготували пластично-поетичну виставу за поезією маріупольських поетів, яка отримала назву «Тут жили поети»⁹⁰⁹. Пластичне рішення створила педагог із пластики, яка проживає в США та дистанційно працює з театром, Наталія Каспшишак.

Вистава складається з творів молодих українських поетів, які народжують нову творчу генерацію нашої країни. Зокрема, це вірші молодих митців із Маріуполя – Максима Грабовського та Максима Чумака, які є журналістами регіонального телеканалу «Донбас» і зараз служать у лавах Збройних сил України. Також у виставі використано поетичні твори Валерії Суботіної на псевдо Нава, яка перебувала в оточенні на «Азовсталі» та в полоні, Олени Васильченко з Одеси, вірші якої про війну відображають почуття кожного українця.

Створюючи проєкт «Тут жили поети», працюючи над поетичним словом, над пластикою тіла в поєднанні з сучасним музичним оформленням, театр ставив собі за мету познайомити глядача з творчістю митців, за якими наше майбутнє. Надзвичайно вдало, що у виставі працюють переважно молоді актори, яких дуже захопила та надихнула ця робота⁹¹⁰.

Ще один спектакль, який відбувся в Ужгороді, поставили за п'єсою Марти Гурин. «В цьому році я навіть не замислювалась про подарунок для себе. Я думала лише про військових, які цього року не будуть зі своїми рідними. Для мене найкращий подарунок – це перемога України». Такий лист святому Миколаю написала дівчинка з Маріуполя Софія. Він, як і сім інших, з'явився на декораціях та костюмах акторів Маріупольського драматичного театру. Дитячі мрії хлопчиків та дівчат із Маріуполя стали частиною вистави «Листоноші святого Миколая» за п'єсою Марти Гурин. Режисерка Ірина Ципіна та художниця Оксана Радкевич присвятили виставу дітям та їхнім найзаповітнішим мріям. Її наразі показують в Ужгороді, де театр знайшов свій прихисток.

Перед початком роботи над виставою театр звернувся до дітей-переселенців з проханням написати листи до святого Миколая, які б можна було використати у цій постановці.

⁹⁰⁹ Гостюк Р., Черевко Т. В Ужгороді актори Донецького театру представили свою восьму виставу. *Суспільне*. Новини. Опубл. 02.10.2023. URL: <https://suspilne.media/585059-v-uzgorodi-aktori-doneckogo-teatru-predstavili-svou-vosmu-vistavu/> (дата звернення: 26.12.2023).

⁹¹⁰ Відбулася прем'єра вистави «Тут жили поети». *Управління культури і туризму облдержадміністрації*. Опубл. 16.10.2023. URL: <https://dn.gov.ua/news/vidbulas-premyera-vistavi-tut-zhili-poeti> (дата звернення: 27.12.2023).

Маріупольські діти з центру «ЯМаріуполь» одразу відгукнулися на ініціативу. Написали свої мрії та прохання до Миколая – і це не цукерки та іграшки. Вони просили Перемоги та найшвидшого повернення додому.

Слід зауважити, що режисерка і маріупольські актори зіштовхнулися з низкою труднощів. Довелося самостійно заробляти на свої постановки, адже ні костюмів, ні декорацій, ні техніки не було. Проте, на думку режисерки і театрознавця Ірини Волицької, попри різні труднощі, театри мають працювати у час війни і дарувати гарні емоції українцям, які виживають, хвилюються за свою країну, чекають рідних з війни, втратили близьку людину. Тим паче у тилу, коли сюди переїхали у міста переселенці і їх потрібно знайомити з театральним мистецтвом⁹¹¹. Виклики сьогодення стали поштовхом для акторів і режисерів щодо пошуку цікавих творів для постановок, театральних експериментів. А тема війни і героїзму українців, історії маріупольців стали новими сценаріями, які актори з окупованого міста намагаються розповідати щиро, просто, глибинно, талановито, уникнувши пафосу і штучності.

Відновити свою діяльність на підконтрольній Україні території змогли й інші театральні колективи Маріуполя. Зокрема, у Києві розпочав роботу Незалежний театр авторської п'єси «Conception», репертуар якого складається з сучасної авангардної режисури і авторської драматургії. Театр був заснований 1 лютого 2019 року за ініціативою творчого тандему поетеси Марії Грецької та режисера Олексія Гнатюка⁹¹². В об'єднання театру увійшли актори з багаторічним стажем, організатори культурно-дозвілєвої діяльності, телеведучі, бізнесмени, поети та студенти. Незалежний театр авторської п'єси «Conception» не має вікових обмежень, найголовнішим критерієм є талант і бажання працювати. Актори наголошують, що театральне мистецтво займає в їхньому житті найголовніше місце.

До 27 березня 2022 року чимало акторів знаходилися в будівлі драматичного театру Маріуполя, який став прихистком для багатьох містян. Численні обстріли та бомбардування змусили їх полишити рідне місто. Пішки вирушили на Мелекіне, звідти дісталися до Бердянська, Запоріжжя і, нарешті, Києва. Коли театр авторської п'єси Conception розпочав свою роботу в Києві, до нього приєдналися актори з інших театрів Маріуполя. Зокрема, в театрі почав працювати Євген Сосновський, який в Маріуполі виступав в колективі Театральної артілі «ДрамКом»⁹¹³.

28 липня 2022 року у театрі на Подолі відбулася важлива прем'єра Театру авторської п'єси «Conception», присвячена Маріуполю та маріупольцям. Завдяки виставі «Обличчя кольору війна», кожен з акторів зміг розповісти свою історію. Як на початку війни намагалися жити і займатися звичними справами.

⁹¹¹ Терещук Г. «Надпотужна терапія, яка потрапляє в душу»: як театр під час війни рятує психіку людей. *Культура*. Опубл. 12.11.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/teatr-viyna-tyl-okupatsiya/32124479.html> (дата звернення: 26.12.2023).

⁹¹² Демідко О. Театральні колективи-переселенці з Маріуполя – хто відновив роботу в Києві. *Донбас–24*. Опубл. 24.06.2023. URL: <https://donbas24.news/news/teatralni-kolektivi-pereselenci-z-mariupolya-xto-vidnoviv-robotu-v-kijevi-foto> (дата звернення: 19.11.2023).

⁹¹³ Демідко О. У Києві покажуть виставу про Маріуполь. *Донбас–24*. Опубл. 20.07.2023. URL: <https://donbas24.news/news/u-kijevi-pokazut-vistavu-pro-mariupol> (дата звернення: 19.12.2023).

Однак «прильотів» ставало все більше, на п'ятий день вимкнули світло. Були змушені під обстрілами готувати їжу. Як ховалися у підвалах і втрачали знайомих. Глядацька зала була переповнена. При цьому глядачі не могли стримати сліз, пригадуючи власні переживання. Саме з цієї вистави театр почав ставити документальні вистави. За словами театральної режисерки і дослідниці Олени Апчел, у потужній хвилі нової драматургії з'явилося багато особистого досвіду, що спровокувало пошук нових форм та інструментів, як розповідати про події і процеси, перебуваючи в їх епіцентрі⁹¹⁴. Саме з новими формами почав працювати і маріупольський колектив. Автор сценарію та постановник – режисер і художній керівник «Conception» Олексій Гнатюк майстерно висвітлив тему війни, виживання і людяності. Актори продемонстрували не лише акторську майстерність, високий рівень художнього слова, а й вокальні та хореографічні вміння. Доречно використані і сучасні технічні можливості. Автором візуальної частини став куратор багатьох театральних програм Андрій Палатний. Відеоряд, який транслювався на екрані (фото Євгена Сосновського, малюнки Даниїла Немировського) та створені наживо ілюстрації (Маріанна Кондратенко) дуже органічно взаємодіяли з грою акторів⁹¹⁵. Ця вистава дуже вразила і міського голову Києва Віталія Кличка. «Дуже емоційна вистава. Дівчата та хлопці не грали. Вони розказували, що пережили», – наголосив він⁹¹⁶. Проте особливу увагу привертала майстерність акторської гри кожного учасника. Від пронизливих монологів героїв у глядачів завмирало серце, адже актори проживали кожне слово, кожну емоцію, а разом з ними ці емоції передавалися і глядачам. Всі вони розповідали власні історії, те, що самі пережили і що бачили на власні очі. Кожну репетицію і в день прем'єрного показу артисти проживали свою роль знову і знову. Актор Дмитро Гриценко та актриса Катерина Калмикова вважають, що завдяки виставі вдалося передати все те, що відчували і відчують маріупольці зараз⁹¹⁷.

З виставою «Обличчя кольору війна» Театр авторської п'єси Conception виступив з гастрольями як в українських містах, так і за кордоном. У кожному місті вистава проходила при переповнених залах та бурхливих оваціях захоплених та вдячних глядачів. «Найбільше нас вразила реакція глядачів у Вінниці. Глядачі аплодували 15 хвилин стоячи. Це нас дуже надихнуло на нові звершення», – розповів Олексій Гнатюк⁹¹⁸.

⁹¹⁴ Апчел О. Про український театр і про те, як його змінила війна. *LB.ua: Дорослий погляд на світ*. Опубл. 19.03.2023. URL: https://lb.ua/culture/2023/03/19/549180_pro_ukrainskiy_teatr_i_pro_te_yak_yogo.html (дата звернення: 26.12.2023).

⁹¹⁵ Демідко О. Маріупольці вразили своєю прем'єрою киян. *Донбас-24*. Опубл. 29.07.2023. URL: <https://donbas24.news/news/mariupolci-vrazili-svojeju-premjeroyu-kiyan> (дата звернення: 19.11.2023).

⁹¹⁶ Катаєва М. Подих війни на сцені: у столиці презентують виставу маріупольського театру. *Вечірній Київ*. Опубл. 27.07.2022. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/69482/> (дата звернення: 17.12.2023).

⁹¹⁷ Демідко О. Маріупольці вразили своєю прем'єрою киян. ...

⁹¹⁸ Демідко О. «Тримаємось разом» – маріупольський театр «Conception» представить нову виставу. *Донбас-24*. Опубл. 13.10.2023. URL: <https://donbas24.news/news/trimajemos-razom-mariupolskii-teatr-conception-predstavit-novu-vistavu-foto> (дата звернення: 19.11.2023).

17 жовтня 2022 року Маріупольський театр авторської п'єси «Conception» представив нову музично-поетичну виставу «Тримаємось разом». Актори зачитали вірші Ліни Костенко, Сергія Жадана, Петра Маги, а також твори власного авторського написання. «Поєднані однією історією, одним болем, ми тримаємось усі разом, хто постраждав від рук війни...», – наголосили актори театру. Спочатку актори театру виступили на літературному вечорі з віршами Ліни Костенко та Сергія Жадана, який було підготовлено до Дня Незалежності України. Творчий вечір маріупольців підтримало київське видавництво «Саміт Книга», запросивши відомих літераторів Києва. Так колектив познайомився з українським актором, поетом-піснярем та телеведучим, який наразі служить в ЗСУ Петром Магою. Автор подарував акторам свої брошури з віршами, які надихнули весь колектив. Саме вірші Петра Маги лягли в основу вистави, адже вони дуже актуальні та злободенні. У цьому спектаклі задіяні всі актори театру. Також завдяки грі на фортепіано Людмили Гричаненко вистава має живий музичний супровід⁹¹⁹.

Репетиції колективу проходили у приміщенні Київнаукфільму. До театру приєдналися маріупольські актриси, яким вдалося виїхати з окупованого Маріуполя, актор з Київського національного академічного Молодого театру та актриса з Івано-Франківська.

Колективу театру вдалося відновити трагікомедію «Рентген усміхнених сердець», з якої розпочав свою роботу в Маріуполі. Це була аншлагова вистава, яка мала неабиякий успіх та підкорила багатьох маріупольців. П'єсу для постановки написав художній керівник театру та режисер Олексій Гнатюк. При цьому назва спектаклю йому наснилася. Режисер не тільки зумів відродити виставу в Києві, але й додав декілька важливих деталей для київського глядача. Всі події спектаклю розгортаються у столиці. Актори театру державною мовою розповідають історію молодого перспективного письменника Максима Алчевського, який переживає творчу кризу. Давній друг і агент чоловіка приводить до нього талановиту дівчину Ангеліну, що приїхала з Фастова поступати на філологічний факультет. Дівчині нема де жити, і агент просить Максима її прихистити. До того ж, Ангеліна – фанатка творчості письменника, перечитала всі його романи і, надихнувшись творчістю письменника, написала свій. Прочитавши її твір, Максим одразу ж розуміє, що це дуже оригінальний стиль і свіжий погляд. Письменник переписує роман Ангеліни слово в слово, видавши за свій. Прем'єра вистави «Рентген усміхнених сердець» відбулася 30 листопада на камерній сцені Київського академічного театру ляльок, що дуже символічно для театру авторської п'єси «Conception», адже вперше її показали у 2019 році теж на сцені Театру ляльок, але в Маріуполі⁹²⁰. Багато проблем виникло з костюмами, реквізитом і декораціями. Адже всі речі залишилися у Маріуполі. «Головним нашим завданням зараз є інтегруватися в київську культуру і знайти спонсорів, адже ще не вистачає реквізиту та потрібного обладнання», – підкреслив режисер театру

⁹¹⁹ Там само.

⁹²⁰ Демідко О. У Києві відновили маріупольську виставу. *Донбас–24*. Опубл. 02.12.2023. URL: <https://donbas24.news/news/u-kijevi-vidnovili-mariupolsku-vistavu> (дата звернення: 19.12.2023).

Олексій Гнатюк⁹²¹. Найбільш зворушливим моментом у виставі став відеоряд, знятий ще у мирному та щасливому Маріуполі. Серед глядачів були і маріупольці, які не могли в ці хвилини стримати сліз.

Попри фінансові складнощі та відсутність власного приміщення вже 10 грудня 2022 року театр авторської п'єси «Conception» представив дитячу виставу про святого Миколая. Це був благодійний показ для дітей-переселенців, головною метою якого було відволікти маленьких переселенців та занурити їх у справжню казку.

Після першої документальної вистави «Обличчя кольору війна» театр вирішив продовжувати створення подібних спектаклів. Загалом в основі будь-якої документальної п'єси лежить справжній факт, який був зафіксований за допомогою протоколів, стенограм, інтерв'ю, а також у форматі автобіографічної прози. Драматург використовує в спектаклі справжні відомості, які звучать з вуст акторів або свідків описуваних подій. У документальному театрі немає місця вимислу і інтерпретації, оскільки перед режисером стоїть завдання показати навколишній світ справжнім, спираючись лише на конкретні події і репліки їхніх очевидців. Цьому виду мистецтва властива політична і соціальна спрямованість. Головними темами є війни, катастрофи, кризи, геноциди та інші глобальні потрясіння. На думку І. Болотяна, документальний театр позиціонує себе як контркультурне явище. Відповідно, він не може існувати поза протистоянням чи за межами боротьби.

Загалом для документального театру характерні дискусії після завершення вистави, в ході яких глядачі й актори обмінюються особистими спостереженнями та враженнями від побаченого на сцені. Подібна інтерактивність дозволяє абсолютно різним людям говорити один з одним і спільно осягати свою ідентичність⁹²². Спираючись на засади документального театру, колектив продовжив готувати нові вистави, присвячені переселенцям та рідному Маріуполі. Так колектив 3 березня 2023 року представив нову прем'єру «Життя переселенське». За допомогою художніх образів актори маріупольського незалежного театру авторської п'єси Conception, які перебували в окупованому місті до квітня місяця, розповіли глядачеві про людей, яким вдалося виїхати із захоплених російськими військами територій на територію, підконтрольну Україні. Вистава маріупольського театру присвячена життєвим та й досі дуже актуальним історіям. Зокрема, було висвітлено декілька розповідей, які об'єднують важкий шлях з Бердянська до евакуаційного автобусу. Це історії про труднощі, небезпеку та непередбачені ситуації по дорозі до вільної від агресорів території, як наприклад, досить жорстокі сцени на блокпостах. Спектакль поставлений за п'єсою режисера Олексія Гнатюка, який розповідає про власний життєвий досвід, є продовженням історії, яку глядачі могли побачити в іншій виставі

⁹²¹ Демідко О. «Тримаємось разом» – маріупольський театр «Conception» представить нову виставу. *Донбас–24*. Опубл. 13.10.2023. URL: <https://donbas24.news/news/trimajemos-razom-mariupolskii-teatr-conception-predstavit-novu-vistavu-foto> (дата звернення: 19.11.2023).

⁹²² Демідко О. Феномен документального театру та його вплив на театральну культуру України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Соціологія*. 2021. № 22. С. 46.

Театру авторської п'єси Conception «Обличчя кольору війна». Проте, за словами режисера, вона є складнішою та більш насиченою. У виставі задіяно 10 акторів⁹²³. Цю виставу театр представив і на сцені Тернопільського драматичного театру імені Т. Г. Шевченка.

25 квітня 2023 року у Києві в Національному музеї літератури відбулася чергова прем'єра – поетична імпреза авторів міста Марії «Лінії життя». Актори Театру авторської п'єси «Conception» чутливо, щиро і правдиво читали вірші маріупольських авторів, які акумулювали свій біль і горе від війни у римовані рядки. Поетична імпреза «Лінії життя» змогла розкрити всю глибину трагедії окупованого міста. Цю виставу заплановано показувати й надалі, тому її ввели до репертуару театру. «Така форма має бути в нашому репертуарі. Насправді, це буде вистава-трансформер, яку можна буде показувати на різних локаціях», – зауважив Олексій Гнатюк. Зі сцени лунали вірші відомого поета та письменника, композитора, доктора соціологічних наук, професора Маріупольського державного університету Богдана Слющинського, який загинув у Маріуполі. Дуже вразили глядачів і щемливі вірші актора театру Дмитра Гриценка. Також у програму увійшли вірші маріупольських поетес Оксани Стоміної, Марії Сладкової, Олени Мирошніченко, Ірини Громової та Ольги Демідко. Завдяки віршам цих авторів і театралізованому дійству актори змогли майстерно передати настрій міста, його красу та складність, показавши, як війна впливає на життя людей та як важливо зберігати людськість у будь-яких умовах⁹²⁴. З цією виставою у червні 2023 року театр виступив у Рівному.

До того ж, актор Театру авторської п'єси «Conception» Олександр Пихтін є керівником дитячого театру «Тези». Маленькі та юні маріупольці в рамках занять створюють сценічні образи, працюють з літературними творами, тренують пластику тіла і вимову, експериментують та генерують творчі ідеї⁹²⁵.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну європейські режисери Крістін Дісмен, Мадлен Бонгард та Евангелос Космідіс вирішили підтримати місто, яке вони встигли побачити на власні очі розвиненим та квітучим. Саме ці режисери в рамках фестивалю iStage 2021 та Марафону міжнародних резиденцій наприкінці 2021 року представили свої вистави у Маріуполі. Андрій Палатний, куратор театральної, перформативної та цифрової програм «Гогольfest dream», фестивалю iStage 2021 та Марафону міжнародних резиденцій підкреслив, що через війну багато планів не вдалося реалізувати. Через два тижні після повномасштабного вторгнення А. Палатний організував зустріч з режисерами, які приїздили до Маріуполя, і було вирішено створити власну

⁹²³ Демідко О. «Життя переселенське» – маріупольський театр підготував нову прем'єру. *Донбас-24*. Опубл. 28.02.2023. URL: <https://donbas24.news/news/zittyia-pereselenske-mariupolskii-teatr-pidgotuvav-novu-premjeru> (дата звернення: 20.11.2023).

⁹²⁴ Демідко О. Театр авторської п'єси Conception представив поетичну імпрезу «Лінії життя». *Донбас-24*. Опубл. 26.04.2023. URL: <https://donbas24.news/news/teatr-avtorskoyi-pjesi-conception-predstaviv-poeticnu-impresu-liniyi-zittyia> (дата звернення: 20.11.2023).

⁹²⁵ Демідко О. Юні маріупольці виступили з концертом у Києві. *Донбас-24*. Опубл. 15.05.2023. URL: <https://donbas24.news/news/yuni-mariupolci-vistupili-z-koncertom-u-kijevi-foto> (дата звернення: 20.12.2023).

команду. Найголовнішою задачею команди – було допомогти маріупольській молоді, талановитим акторам та актрисам вибратися з облоги міста. Далі кожен з режисерів почав проводити заходи на підтримку Маріуполя в різних містах та за власні кошти. Перша масштабна культурна подія відбулася на легендарній сцені Deutsches Theater в Берліні. Там вразив всіх своїм виступом режисер Народного театру «Театроманія» Антон Тельбізов та свою історію через відеозв'язок розповіла актриса Марія Бойко. Директорка Junges DT Birgit Lengers підтримала ініціативу проведення заходу, адже сама з виставою приїздила до Маріуполя в 2019 році, яку представляли в «Колегіум-школі» № 1.⁹²⁶

21 травня 2022 р. в Національному театрі в Празі під час конференції Європейської театральної конвенції була представлена вистава «Аляска» режисера-постановника Національного театру Греції в Афінах та Муніципального театру Пірея Евангелоса Космідаса, яку він вперше представив у серпні 2021 року в Маріуполі. Виставу було перекладено англійською мовою. Спектакль залишається актуальним, адже включає реальні думки та коментарі маріупольських дітей, які зіткнулися з війною. Наразі виставу перекладено різними мовами, щоб її змогло побачити якомога більше глядачів.

Європейські митці намагаються підтримати маріупольську молодь. Зокрема, завдяки European theatre convention акторка Народного театру «Театроманія» Марія Бойко протягом 2 тижнів стажувалася з грецькими режисерами⁹²⁷.

Водночас засновнику і режисеру маріупольського Народного театру «Театроманія» Антону Тельбізову після повномасштабного вторгнення РФ в Україну вдалося відновити діяльність театру в німецькому місті Ганновер. Колектив отримав нову назву – театральна студія «Театроманія 2:0». Це творчий осередок української молоді від 12 до 20 років, які опинилися в Німеччині під час військових дій в Україні. Студія працює на базі Української Спілки Нижньої Саксонії у місті Ганновер. Керівником студії є Тельбізов Антон. Протягом 11 років він є режисером Народного театру «Театроманія», який було засновано у 2011 році у Маріуполі. Основний напрям роботи – опрацювання сучасних проблем у театральних постановках та розробка соціальних проєктів. У репертуарі театру камерні, музичні та драматичні вистави. Ідея поставити цю виставу прийшла до режисера спонтанно. Антон Тельбізов почав працювати з молоддю від 12 до 18 років і зрозумів, що дехто з них ніколи не був на сцені. Тепер до колективу долучаються українські актори, які наразі перебувають в Німеччині. Наразі «Театроманія» з успіхом представляє свої вистави не тільки українським, а й зарубіжним глядачам⁹²⁸. Зокрема, на День Незалежності України під керівництвом режисера Антона Тельбізова Народний театр

⁹²⁶ Демідко О. Які театральні проєкти та культурні заходи, присвячені Маріуполі, реалізуються закордонними митцями. *Донбас–24*. Опубл. 31.07.2022. URL: <https://donbas24.news/news/yaki-teatralni-projekti-ta-kulturni-zaxodi-prisvyaceni-mariupolyu-realizuyutsya-zakordonnimi-mitsyami> (дата звернення: 27.12.2023).

⁹²⁷ Там само.

⁹²⁸ Демідко О. «Театроманія» продовжує розвивати та підтримувати культуру Маріуполя. *Донбас–24*. Опубл. 06.09.2022. URL: <https://donbas24.news/news/teatromaniya-prodovzuje-rozvivati-ta-pidtrimuvati-kulturu-mariupolya> (дата звернення: 12.11.2023).

«Театроманія» в німецькому місті Ганновер показав виставу «Тіні забутих предків». Її представили у зруйнованій церкві, що дуже символічно, адже рік тому спектакль був вперше показаний у зруйнованій синагозі в Маріуполі. Будівля церкви дуже схожа на маріупольську синагогу. Вистава відбулася при підтримці та фінансуванні Української спілки Нижньої Саксонії в місті Ганновері. Також колектив «Театроманії» готує лялькову казку «Сусідка». У виставі виступить двоє акторів Марія Бойко та її молодший брат Арсеній. Репетиції відбуваються онлайн. Ця казка буде поставлена в Дніпрі маріупольськими акторами для маріупольських дітей. До Нового Року Українська спілка Нижньої Саксонії в м. Ганновері запропонувала «Театроманії» поставити вертеп, адже української культури в Німеччині дуже не вистачає. Антон Тельбізов вже познайомився з Хором українського співу в Ганновері і має декілька унікальних ідей, які допоможуть зробити вертеп яскравим та незабутнім для глядачів⁹²⁹.

Анна Бешкенадзе, PR-директорка Театру на лівому березі, промопродюсерка театру і кіно наголосила, що культура під час війни – це зброя. Вона не вбиває, але є важливим способом боротьби, де ми усі, кожен на своєму фронті, працює на спільну Перемогу. Хто б міг подумати, наприклад, що показ однієї вистави в Європі багатьом місцевим відкриє очі на те, що відбувається в Україні з 2014-го, початку війни⁹³⁰. Про правду і пережите в Маріуполі розповідав і колектив «Театроманії 2:0», який кожною своєю новою виставою та всією творчістю підтримує розвиток культури Маріуполя і загалом України.

Зокрема, у січні «Театроманія 2:0» підготувала нову прем'єру спектаклю «Крила». Ця документальна вистава розповідає про любов кожного актора до свого рідного міста і відповідає на таке важливе життєве питання сьогодення, як, наприклад, суспільство має ставитись до війни. Водночас ця вистава покликана дати відповідь на те, як молоді біженці справляються із травмою, спричиненою війною, і стають сильнішими після неї.

«Я вирішив дати їм тему для самостійної роботи – „Любов до Батьківщини“. Був вражений, наскільки щирі та чутливі монологи їм вдалося створити. Саме тоді я і зрозумів, що ця тема стане нашою новою виставою», – розповів керівник студії та режисер Антон Тельбізов. Над виставою колектив почав працювати у жовтні 2022 року. Поставити її вдалося всього за 64 години. Зустрічалися 4 місяці, двічі на тиждень.

«Бажання молодих акторів було настільки великим, що вони легко впорались з поставленою метою», – підкреслив режисер⁹³¹.

Дехто з акторів вперше вийшов на сцену, тому ця прем'єра була дуже хвилюючою для них. Загалом виступило 18 акторів з різних міст України (Київ, Одеса, Житомир, Луганськ тощо). Назва вистави – «Крила» – пов'язана з

⁹²⁹ Там само.

⁹³⁰ Атаманчук І. Культура під час війни – зброя. *Миг*. Опубл. 31.08.2022. URL: <https://mig.com.ua/kultura-pid-chas-vijny-tse-zbroia/> (дата звернення: 26.12.2023).

⁹³¹ Демідко О. У Ганновері відбулася прем'єра документальної вистави «Театроманії 2:0». *Донбас-24*. Опубл. 27.01.2023. URL: <https://donbas24.news/news/u-gannoveri-vidbulasya-premjera-dokumentalnoyi-vistavi-teatromaniyi-20> (дата звернення: 27.12.2023).

домом, адже, коли думаєш про свій дім і розумієш, наскільки він далеко, хочеться миттєво опинитися в рідних стінах, та відчути себе вдома.

«Спогади про дім набувають нового сенсу. Ми згадуємо про найдрібніші речі зі свого життя: і про улюблену квітку, і про вулицю, і про світло у сусідньому будинку. Все це зараз сприймається інакше. Нам так хочеться додому, що ми нібито на КРИЛАХ летимо зі швидкістю світла, щоб вже ніколи не відпускати своє мирне життя», – розповів Антон Тельбізов. Вистава включає різноманітні акторські вправи театральної студії «Театроманія 2:0». У ній молоді актори змогли показати все, чому вони навчилися протягом 7 місяців. Йдеться і про акторську майстерність, і сценічну мову, сценічний рух, ритміку та співи. Але головна мета – це показати ставлення людини до своєї Батьківщини та свого міста, в якому кожен зростав та розвивався. Місто стає відображенням людського характеру та звичок. Воно несе в собі сліди наших предків, які жили в ньому, стає пам'яткою історії нашої родини. Наш рідний дім є невід'ємною частиною нашого життя. Вистава йшла українською та німецькою мовами. Коли актори говорили українською, з'являлися німецькі титри, коли німецькою – навпаки, українські. На цю виставу приїхали люди не тільки з Німеччини, а навіть з інших країн Європи. Всі вони намагалися своєчасно зареєструватися, щоб побачити нову виставу «Театроманії». Приїжджали навіть, коли вже не було місць. Насправді, квитки розібрали дуже швидко. За тиждень вже була закрита реєстрація. Ольга Самойлова, мариупольська актриса та режисерка Народного театру «Театроманія» теж не могла не приїхати. Вона дуже хотіла підтримати і свого колегу Антона Тельбізова, і весь колектив, який підняв таку важливу тему. У залі було 250 глядачів. Після вистави і режисера, і акторів німці не хотіли відпускати протягом години. Вони були вражені, що діти змогли все це настільки щиро прожити. Одразу ж вони почали шукати інформацію про Маріуполь та те, що сталося з містом.

«Насправді для мене неважливо, що відбувається на сцені, важливо, що відбувається саме в суспільстві. Тому вважаю, що моє надзавдання, яке я собі ставив у цій виставі, було виконане повною мірою», – зазначив Тельбізов⁹³².

Цікаво, що після вистави і актори, і режисер відчували справжній спокій, адже спектакль дає надію, що ти не один. Водночас актори навіть не зрозуміли до кінця, який вплив вони мали на глядача, наскільки самовіддано грали. Думали, що дехто з глядачів нездужав, тому чули нежить, а коли включили світло, вони зрозуміли, що це був не нежить, а сльози глядачів.

Крім цього у м. Білефельд створено філію «Театроманії» театр «Краплі» під керівництвом актриси і режисерки Ольги Самойлової. Обидва театри працюють з українською молоддю! Головною метою театрів є поширення української культури, мови, традицій в країні, яка прихистила їх від війни⁹³³.

⁹³² Там само.

⁹³³ Демідко О. У Ганновері відбулася прем'єра документальної вистави «Театроманії 2:0». *Донбас*–24. Опубл. 27.01.2023. URL: <https://donbas24.news/news/u-gannoveri-vidbulasya-premjera-dokumentalnoyi-vistavi-teatromaniyi-20> (дата звернення: 27.12.2023).

За словами Ольги Самойлової, театр виник випадково. У актриси вже було декілька проєктів, серед яких один вона реалізовувала з учнями профучилища. За один тиждень режисерка поставила з ними виставу. Згодом про це дізналися представники Українського волонтерського центру, які запросили Ольгу працювати до себе. Там актриса почала вести театральний гурток. Спочатку учасниками стали 5 дівчаток і 1 хлопчик. Але актриса розмістила оголошення, в якому розповіла про роботу гуртка. Завдяки цьому на одному із занять Ольги вже було 19 осіб, з яких троє – хлопці. Назву «Краплі» театру запропонував чоловік Ольги – Валерій Мережаний.

«Ми, як краплі одного чогось великого, ніби цілого океану. І ці краплі у різному вигляді: у вигляді дощу, чи у вигляді інших водойм знаходяться в різних куточках землі. Ми як маленькі шматочки одного чогось великого цілого», – розповіла Ольга.

Наразі у колективі 15 акторів і актрис, яких об'єднує одне бажання – розповідати про страшну війну, що перевернула життя кожного з них. У театрі грають хлопці і дівчата з різних міст України: Одеси, Вінниці, Харкова, Луганська та Маріуполя⁹³⁴.

24 червня театр «Краплі» було запрошено на місцевий телевізійний канал «21» разом з українськими музикантами і співаками – родиною Катерини та Максима Тітових, де в програмі були виконані українські пісні та номер, присвячений подіям в Україні «Незламна». Ольга Самойлова створила музичний номер, в якому центральне місце посів образ України. Його втілила дівчинка, яка пригощала то яблуками, то зерном своїх сусідів. Потім сусіди вирішили, що вони можуть і самі взяти все, що забажають. І тоді вони порушили кордони та зайшли на її територію. Дівчинка намагалася захистити свою територію, але бій був нерівний, тому що тих, хто напав, було дуже багато. Фінал номера вийшов досить символічний: Україна перебуває в огні, а дівчина, що співає, підходить до неї і вкладає в її руку квітку, які є прообразом життя, після чого дівчинка встає і протягує руку до сонечка. Ця квітка зцілює та рятує дівчину-Україну⁹³⁵.

У Білефельді дуже підтримують театр. Глядачі, які вперше побачили «Незламну», наголосили, що це театр справжніх професіоналів, роботи яких вони будуть з нетерпінням чекати.

«Вони так грають, тому що це болить. А коли болить, людина, яка навіть є непрофесійним актором, буде віддаватися на всі 100%. І я хочу на цій хвилі зробити ще одну виставу», – додала Ольга. Наразі театр «Краплі» працює над виставою, присвяченою Маріуполю.

Ользі дуже допомагає її учениця, яка виїхала з Маріуполя – Анастасія Сарбаш. Близько 5 років вона навчалася в «Театроманії», потім поїхала до Києва, де вступила до Київського національного університету культури і мистецтв на акторський факультет. Торік вона його закінчила. Ольга разом з Анастасією

⁹³⁴ Там само.

⁹³⁵ Демідко О. Маріупольська актриса і режисерка очолила новий театр у Німеччині. *Донбас-24*. Опубл. 27.06.2023. URL: <https://donbas24.news/news/mariupolska-aktrisa-i-reziserka-ocolila-novii-teatr-u-nimeccini> (дата звернення: 27.12.2023).

пише сценарій майбутньої вистави. Цікаво, що дівчина з Маріуполя, яка грає в театрі, написала щоденник про пережите, і коли Ольга його побачила, вирішила, що він може бути взятий за основу одного з монологів до вистави⁹³⁶.

На День Конституції України колектив виступив у місцевій синагозі. Там Ольга Самойлова читала вірші Ліни Костенко, а театр знову показав номер «Незламна».

До того ж театральну справу Маріуполя продовжують розвивати творчі маріупольці, які, не маючи власного театру, завдяки креативним ідеям готові підтримувати культурний розвиток рідного міста. Зокрема, маріупольці Марія та Олександр Сладкови – засновники та керівники творчого хабу «Сучасна Україна» в умовах війни розуміють, що дуже важливо, щоб глядач через культурні проекти отримував своєрідну арт-терапію. Ще до повномасштабного вторгнення РФ в Україну вони виграли грант на 100 тис. грн від Міського бюджету Маріуполя. Подружжя планувало поставити свою першу виставу. Виграні гроші повинні були спрямувати на закупівлю обладнання. Але після початку повномасштабної війни довелося скоригувати багато планів. І хоча гроші так і не були отримані, Сладкови вирішили ставити виставу власними зусиллями. Марія є авторкою багатьох чутливих та щирих віршів, але п'єс у жінки ще не було. Вона почала її писати в Маріуполі і завершила в Павлограді. Це філософська п'єса з елементами комедії. Дія відбувалася в сучасній бібліотеці. Були присутні і елементи містики з задіянням цифрових технологій. Марія Сладкова розповіла, що це молодіжна вистава. В ній підіймаються проблеми самотності молоді. Ця п'єса про те, що все іде від папірису до гаджету. «Змінюється все, змінюємося і ми. Але все актуально – і папірус, і книга, і гаджет... І кожен може обирати все, що йому до вподоби», – зауважила М. Сладкова. Режисеркою вистави стала художня керівниця Фольклорно-обрядового театру «Вертеп Марії» Марія Кравченко. У виставі грали 3 актори цього ж театру на чолі з режисеркою, яка також гратиме. За технічну частину та музичне оформлення відповідав Олександр Сладков. Вистава розповідає дивовижну історію, яка сталася з трьома молодими людьми у бібліотеці. У сюжеті була як казка, так і реальність – вистава описує, як книги «говорять» зі своїми читачами, даючи їм відповіді на їхні питання. За словами, Марії Сладкової театр під час війни має стати арт-терапією для всіх українців, які вимушені адаптуватися до нових нестабільних умов⁹³⁷.

Таким чином, колектив Донецького академічного обласного драматичного театру (м.Маріуполь) в Ужгороді та Незалежний театр авторської п'єси «Сонсертіон» в Києві продовжують підтримувати і популяризувати театральну культуру Маріуполя на підконтрольній території України та відіграють важливу роль для збереження і трансляції культурної пам'яті міста-героя. До того ж, театральна культура окупованого міста розвивається і завдяки небайдужим творчим маріупольцям, які створюють власні самобутні та унікальні театральні проекти.

⁹³⁶ Там само.

⁹³⁷ Демідко О. «Від папірису до гаджету» – новий проект Марії та Олександра Сладкових. *Донбас–24*. Опубл. 25.10.2022. URL: <https://donbas24.news/news/vid-papirusu-do-gadzetu-novii-projekt-mariyi-ta-oleksandra-sladkovix> (дата звернення: 18.12.2023).

Водночас театральне життя Маріуполя в умовах воєнного стану продовжується завдяки діяльності Народному театру «Театроманія» та аматорському театру «Краплі» які продовжили готувати унікальні вистави за кордоном, що допомагають розповідати європейським містам правду про Україну та про те, що сталося з Маріуполем. Загалом вистави маріупольських колективів доречно показувати в кожному місті України та світу. Театри Маріуполя змогли стати ще одним майданчиком, де можуть розповісти свою історію ті, хто покинув свій дім через війну. Спектаклі «Маріупольська драма», «Обличчя кольору війна», «Життя переселенське» – важливі як фіксація трагедії, яку не можна пробачити, бо це злочин проти людяності, що не має терміну давності.

Виявлені в результаті дослідження факти і закономірності можуть стати підґрунтям для подальшого вивчення особливостей розвитку театральної культури Маріуполя в умовах воєнного часу.